HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2018. június 28.[1]

C-330/17. sz. ügy

Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV
kontra
Germanwings GmbH

(a Bundesgerichtshof [szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – Közlekedés – 1008/2008/EK rendelet – Az Unióban a légi járatok működtetésére vonatkozó közös szabályok – A 2. cikk 18. pontja és a 23. cikk (1) bekezdése – Tájékoztatás – A légi viteldíjak »euróban vagy helyi valutában« történő feltüntetésének kötelezettsége – E viteldíjak valamely meghatározott helyi valutában történő említésének esetleges kötelezettsége – Az adott esetben e pénznem meghatározására vonatkozó releváns szempontok”

I. Bevezetés

1. A Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) által benyújtott jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem az 1008/2008/EK rendelet 2. cikke 18. pontjának és 23. cikke (1) bekezdésének értelmezésére vonatkozik.[2]

2. E kérelem egy fogyasztóvédelmi egyesület és egy németországi székhelyű légi fuvarozó közötti jogvita keretébe illeszkedik ez utóbbi állítólagos tisztességtelen kereskedelmi gyakorlata tárgyában, amely abban áll, hogy a honlapján oly módon értékesített – különösen egy németországi fogyasztó részére – egy Egyesült Királyságból induló járatra szóló jegyet, hogy a viteldíjat kizárólag angol fontban tüntette fel.

3. A kérdést előterjesztő bíróság lényegében az Unióban működő légi fuvarozókat terhelő, az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése alapján az árakra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség tartalmára vonatkozóan vár választ a Bíróságtól az e rendelet 2. cikkének 18. pontjában szereplő „légi viteldíjak” fogalommeghatározás fényében, amely szerint az említett díjakat „euróban vagy helyi valutában kell kifejezni”.

4. Pontosabban a Bíróságot annak meghatározására kérik, hogy egyrészt amikor a légi fuvarozók eurótól eltérő valutát kívánnak igénybe venni a lehetséges utasoknak kínált szolgáltatások árának feltüntetése érdekében, szabadon dönthetnek-e az általuk választott helyi valuta mellett, vagy ellenkezőleg, kötelesek egy konkrét valutát használni, és másrészt, ez utóbbi esetben azt milyen szempontok szerint kell meghatározni.

1 Eredeti nyelv: francia.

2 A Közösségben a légi járatok működtetésére vonatkozó közös szabályokról szóló, 2008. szeptember 24-i 1008/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2008. L 293., 3. o.).

5. A jelen indítványban kifejtem azon okokat, amelyek miatt úgy vélem, hogy a fent említett rendelkezéseket úgy kell értelmezni, hogy azokból nem következik olyan kötelezettség az érintett fuvarozókra nézve, hogy az uniós jogalkotó által előre meghatározott helyi valutát kell alkalmazni, ha a légi viteldíjaikat közlik.

6. Másodlagosan – arra az esetre, ha a Bíróság úgy ítélné meg, hogy e rendelkezésekből következik ilyen kötelezettség –, bemutatom az e célból használandó helyi valuta meghatározása érdekében a releváns szempontokra vonatkozó észrevételeket.

II. Jogi háttér

7. Az 1008/2008/EK rendelet (16) preambulumbekezdése értelmében „[l]ehetővé kell tenni a fogyasztók számára, hogy a különböző légitársaságok légi járataira vonatkozó árakat hatékonyan összehasonlíthassák. Ennek érdekében a fogyasztó által fizetendő, a Közösségből származó [helyesen: induló] légi járatokra vonatkozó, az összes adó, illeték és pótdíj felszámításával kialakított teljes árat minden esetben fel kell tüntetni. A közösségi légi fuvarozókat ösztönzik arra is, hogy a harmadik országokból a Közösség területére indított légi járataik tekintetében tüntessék fel a teljes árat”.

8. Az említett rendelet 2. cikkének 18. pontjában foglalt fogalommeghatározás szerint a „légi viteldíjak” e rendelet értelmében vett fogalmába tartoznak „azok az árak euróban vagy helyi valutában kifejezve, amelyeket az utasa [a] légi szállításért a légi fuvarozó vagy annak ügynöke, vagy más jegyárusító részére fizet, továbbá ezen árak alkalmazási feltételei, beleértve az ügynöknek és az egyéb kisegítő szolgálatoknak nyújtott díjazást és feltételeket [helyesen: beleértve az ügynöknek nyújtott díjazást és feltételeket, valamint egyéb kiegészítő szolgáltatásokat]”.

9. Ugyanezen rendelet „Tájékoztatás és megkülönböztetésmentesség” címet viselő 23. cikke az (1) bekezdésében a következőket mondja ki:

„A Szerződés hatálya alá tartozó tagállam területén található repülőtérről kiinduló légi járatok a nagyközönség számára rendelkezésre álló, felkínált vagy bármilyen formában – többek között az interneten – közzétett légi viteldíjaival és légi tarifáival [helyesen: légi fuvardíjaival] együtt az azokra vonatkozó feltételeket is fel kell tüntetni. A megfizetendő végső árat mindenkor fel kell tüntetni, és annak magában kell foglalnia az alkalmazandó légi vitel- vagy légi tarifadíjat [helyesen: légi fuvardíjat], valamint a közzététel idején elkerülhetetlen és előre látható valamennyi vonatkozó adót, díjat, felárat és illetéket.

A végső ár megjelölése mellett feltüntetik legalább az alábbiakat:

a) légi vitel- vagy légi tarifadíj [helyesen: légi fuvardíj];

b) adók;

c) repülőtéri díjak;

d) egyéb díjak, felárak és illetékek, mint például a védelmi díj vagy üzemanyagfelár;

amennyiben a b), c) és d) pontban felsorolt díjakat a légi vitel- vagy légi tarifadíjon felül kell megfizetni. A választható felárakat egyértelmű, átlátható és világos formában tüntetik fel minden jegyfoglalási folyamat kezdetén, és azok elfogadásáról az ügyfél dönt [helyesen: azok elfogadása az ügyfél kifejezett nyilatkozatával történik].”

III. Az alapeljárás, az előzetes döntéshozatala előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás

10. A Germanwings GmbH németországi székhelyű légi fuvarozó. 2014 szeptemberében egy németországi fogyasztó az e társaság által üzemeltetett „www.germanwings.de” internetes oldalon repülőjegyet vásárolt londoni (Egyesült Királyság) indulással Stuttgartba (Németország). E járat viteldíja kizárólag angol fontban volt feltüntetve és a foglalását követően a fogyasztó olyan számlát kapott, amelyen az említett viteldíj és a további költségek egyaránt angol fontban voltak feltüntetve.

11. A Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV (baden-württemberg-i fogyasztói szövetség, Németország, a továbbiakban: Verbraucherzentrale) e fogyasztó értesítését követően jogsértés megszüntetésére irányuló keresetet nyújtott be a Germanwings ellen a Landgericht Köln (kölni regionális bíróság, Németország) előtt azzal az indokkal, miszerint az a tény, hogy a viteldíjak nem német pénznemben (euróban) kerültek feltüntetésre, ilyen körülmények között tisztességtelen magatartásnak minősül. Az alperes ezzel szemben azt hozta fel, hogy a versenytársai is angol fontban tüntetik fel a Londonból induló járatok viteldíját. Az említett bíróság a 2015. április 22-i határozatával helyt adott a felperes keresetének.

12. A Germanwings fellebbezést nyújtott be e határozattal szemben, amelyet az Oberlandesgericht Köln (kölni regionális felsőbíróság, Németország) hatályon kívül helyezett a 2015. szeptember 4-i határozatával, különösen azzal az indokkal, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése csak azt mondja ki, hogy a végső árat fel kell tüntetni, anélkül hogy a pénznemet meghatározná, és az e rendelet 2. cikkének 18. pontjában foglalt meghatározásból nem lehet arra következtetni, hogy a „helyi valutának” mindig a légi fuvarozó székhelye szerinti ország pénznemének kell lennie.

13. A Verbraucherzentrale fellebbezése nyomán a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) 2017. április 27-i határozatával – amely 2017. június 2-án érkezett a Bírósághoz – úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Az 1008/2008/EK rendelet 23. cikke (1) bekezdésének második és harmadik mondata szerint feltüntetendő, a Közösségen belüli légi járatok légi viteldíjaira vonatkozó információt valamely meghatározott pénznemben kell megadni, amennyiben az nem euróban van kifejezve?

2) Az első kérdésre adandó igenlő válasz esetén:

Az 1008/2008/EK rendelet 23. cikke (1) bekezdésének második és harmadik mondata szerint feltüntetendő, a Közösségen belüli légi járatok légi viteldíjaira vonatkozó információt melyik helyi valutában kell megadni, ha valamely tagállamban (jelen esetben Németországban) székhellyel rendelkező légi fuvarozó egy másik tagállamban (jelen esetben az Egyesült Királyságban) található indulási ponttal hirdet és kínál légi járatot egy fogyasztó számára interneten keresztül?

Ezzel összefüggésben jelentőséggel bír-e a tény, hogy olyan, országkód szerinti legfelső szintű tartományba tartozó internetes címet (jelen esetben a www.germanwings.de címet) használnak az ajánlathoz, amely a légi fuvarozó székhelye szerinti tagállamra utal, és a fogyasztó ebben a tagállamban tartózkodik?

Van-e jelentősége annak, hogy a kérdéses árakat valamennyi légi fuvarozó vagy azok túlnyomó többsége az indulási ponton érvényes helyi valutában adja meg?”

14. A Verbraucherzentrale, a Germanwings és az Európai Bizottság nyújtott be írásbeli észrevételeket. Csak ez utóbbi kettő adott elő szóbeli észrevételeket a 2018. április 19-én tartott tárgyaláson.

IV. Elemzés

A. Azon esetleges kötelezettségről, amely szerint a légi viteldíjakat a közzétételük során valamely meghatározott helyi valutában kell kifejezni (első kérdés)

15. Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keres választ, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdését e rendelet 2. cikkének 18. pontjával összefüggésben úgy kell-e értelmezni, hogy az e rendelet által szabályozott,[3] az Unióban nyújtott légi szolgáltatások keretében a „légi viteldíjakat" a jogalkotó által előre meghatározott valamely helyi valutában kell meghatározni, „amennyiben nem euróban vannak kifejezve"[4].

16. Az említett 23. cikk (1) bekezdésének és a 2. cikke 18. pontjának ilyen összefüggő értelmezése nem következik közvetlenül az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés kifejezéseiből. Mindazonáltal véleményem szerint az következik egyrészt a kérdést előterjesztő bíróság által e kérdés magyarázata érdekében kifejtett megállapításokból, különösen az előtte megtámadott határozat indokai tükrében,[5] és másrészt a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés tartalmából, amely az első kérdés folytatása, és amely kifejezetten összeköti az említett rendelkezéseket.

17. A Germanwingshez, valamint – vélhetően – a Bizottsághoz hasonlóan,[6] ellentétben a Verbraucherzentraléval, úgy vélem, hogy az így kissé átfogalmazott kérdésre[7] nemleges választ kell adni, a következőkben kifejtett okok miatt.

18. Előzetesen emlékeztetek arra, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatával összhangban az uniós jog egységes alkalmazásának követelményéből az következik, hogy a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmazó uniós jogi rendelkezést[8] egy sajátos fogalmat illetően az egész Unióban önállóan kell értelmezni, figyelembe véve nem csupán az érintett rendelkezések szövegét, hanem annak összefüggéseit és annak a szabályozásnak a céljait is, amelynek az a részét képezi.[9]

1. Értelmezés az érintett rendelkezések szövegezése alapján

19. A Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) az előzetes döntéshozatalra utaló határozatában kiemeli, hogy az 1008/2008 rendelet *23. cikke (1) bekezdésének szövegéből* nem következik kifejezetten olyan kötelezettség, hogy a légi viteldíjakat valamely meghatározott helyi valutában kell feltüntetni. Álláspontja szerint e körülmény a légi fuvarozók szabad döntését támasztja alá, amint azt a fellebbezés során határozatot hozó bíróság véleménye tükrözi. Egyetértek ezzel az elemzéssel.

3 Megjegyezve, hogy az említett 23. cikk (1) bekezdése kifejezetten „a Szerződés hatálya alá tartozó tagállam területén található repülőtérről kiinduló légi járatokat" említi.

4 Megjegyzem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság ezen utolsó szavakkal arra az esetre összpontosítja a kérdését, amelyben – mint az alapügyben – a légi fuvarozók az eurótól eltérő valutát kívánnak használni fuvardíjaiknak a lehetséges utasokkal való közlése érdekében.

5 Lásd továbbá a jelen indítvány 12. pontját.

6 Megjegyzem, hogy a Bizottság az írásbeli és szóbeli észrevételeiben közös választ javasolt a két előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre és árnyalt véleményt adott, azt állítva egyrészt, hogy az 1008/2008 rendelet nem ír elő a légi fuvarozók számára „semmilyen megszorítást" – amelyben kifejti a viteldíjait – a „helyi valuta" kiválasztását illetően, és másrészt, hogy az említett rendelet „ha feltétlenül szükséges", előírhatja, hogy e döntés ne legyen „teljesen önkényes", amennyiben ezen aktus csak az „ügylethez kapcsolódó objektív szempontok" betartását írja elő, „amelynek keretében a légi fuvarozó dönthet, anélkül hogy egyetlen helyi valuta választására kellene korlátozódnia".

7 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bíróságnak adott esetben át kell fogalmaznia az előzetes döntéshozatal céljából elé terjesztett kérdéseket annak érdekében, hogy a nemzeti bíróságnak hasznos választ adjon (lásd különösen: 2018. február 22-i SAKSA ítélet, C-185/17, EU:C:2018:108, 28. pont).

8 Amint az 1008/2008 rendelet rendelkezései esetében, amelynek értelmezését kérik a jelen ügyben.

9 Lásd különösen: 2017. december 20-i Acacia és D'Amato ítélet (C-397/16 és C-435/16, EU:C:2017:992, 31. pont); 2018. március 8-i DOCERAM ítélet (C-395/16, EU:C:2018:172, 20. pont).

20. Megjegyzem ugyanis, hogy az említett 23. cikk (1) bekezdésének tárgya a valamely tagállamból induló járatokat kínáló légi fuvarozókat terhelő „tájékoztatási" kötelezettség előírása[10] és e kötelezettség körvonalainak rögzítése. Ezen (1) bekezdésnek különösen a második és harmadik mondata – amelyeket a kérdést előterjesztő bíróság kérdése konkrétan említ – ír elő az ügyfél által megfizetendő „végső ár" feltüntetésére vonatkozó követelményeket.[11] Márpedig, míg e rendelkezés részletesen felsorolja a közlési kötelezettséggel érintett tájékoztatási elemeket,[12] nem tesz semmilyen említést arról a pénznemről, amelyben az említett árat fel kell tüntetni az ott előírt kötelezettség teljesítéséhez.

21. Az 1008/2008 rendelet (16) preambulumbekezdése – amely szintén arra vonatkozik, hogy az ügyfeleket tájékoztatni kell a minden költségelemet tartalmazó teljes árról – nem említi, hogy e célból valamely meghatározott pénznemet kellene alkalmazni.

22. Már most hangsúlyozom, hogy ez a helyzet áll fenn, noha az említett 23. cikkből eredő, az árakra vonatkozó teljes körű átláthatósági és tájékoztatási kötelezettségnek nem csak a Közösségen belüli, hanem a nemzetközi vonatkozásait is teljes mértékben figyelembe vette a jogalkotó[13] e rendelet előkészítése során.[14]

23. Az említett rendelet *2. cikkének* a „légi viteldíjak" ezen aktus értelmében vett fogalmát meghatározó *18. pontját illetően* kétségtelen, hogy az kifejezetten az „euróban vagy helyi valutában kifejezett árakat" említi, nem pontosítja azonban, hogy mit ért a helyi valuta kifejezés alatt, különösen nem utal arra, hogy valamely tagállam „helyi valutájáról" van-e szó,[15] és főleg a jelen esetben nem pontosítja, hogy a fuvarozók szabadon választhatják-e a saját döntésük szerinti pénznemet, vagy sem.[16]

24. Az a tény, hogy a „helyi" melléknevet alkalmazzák e rendelkezés több nyelvi változatában,[17] számomra nem tűnik meghatározónak. Még ha egy ilyen melléknév – véleményem szerint – jobban tükrözheti is a közelség gondolatát, mint a valamely országra utaló, más változatokban használt fogalmak,[18] meg kell állapítani, hogy az 1008/2008 rendelet nem tartalmaz semmilyen utalást arra nézve, hogy itt mit kell „helyi" jelleg alatt érteni és e tekintetben mi lenne a közelség releváns szempontja.[19] Végezetül, feltételezve, hogy ez a terminológiai változat meghatározónak tekinthető a jelen ügyben, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az egyes nyelvi változatok közötti eltérés esetén a szóban forgó rendelkezést azon szabályozás általános rendszerére és céljára tekintettel kell értelmezni, amelynek az a részét képezi.[20]

10 Lásd a 1008/2008 rendelet 23. cikkének címét, amely a „megkülönböztetésmentességet" is említi, amely ugyanezen cikk (2) bekezdésének tárgya.

11 E követelmények célját illetően lásd a jelen indítvány 44. és azt követő pontjait.

12 Lásd továbbá a jelen indítvány 27. pontját.

13 Különösen a Tanácsnak az 1008/2008 jövőbeli rendelet elfogadására tekintettel kialakított közös álláspontjáról szóló, 2008. április 21-i Európai Parlamentnek címzett bizottsági közlemény (COM(2008) 175 végleges, 4. o.) pontosítja, hogy „a tájékoztatás átláthatóságával […] kapcsolatos kötelezettség alkalmazási területét kiterjesztették *a Közösségből induló összes légi járatra, beleértve a harmadik országok által működtetett légi járatokat is* (24. cikk [jelenleg 23. cikk]). […] A (15) preambulumbekezdés [jelenleg (16) preambulumbekezdés] (utolsó mondata) arra *ösztönzi* a közösségi légitársaságokat, hogy ugyanilyen mértékű átláthatóságot valósítsanak meg *a [harmadik országból induló] Közösségben található repülőterekre érkező járatok esetében is*" (kiemelés tőlem).

14 E rendelkezések eredetét illetően lásd továbbá a jelen indítvány 29. és azt követő pontjait.

15 E 2. cikk 18. pontjában alkalmazott terminológia *a priori* nem zárja ki, hogy a „helyi valuta" valamely harmadik államé legyen, figyelemmel arra, hogy ugyanezen rendelet (8), (10) és (16) preambulumbekezdése, valamint a 13., 15. és 22. cikke hivatkozik a harmadik országokkal kapcsolatban álló légi járatokra. Számomra azonban valószínűnek tűnik, hogy a jogalkotó inkább valamely nem eurót használó tagállam pénznemét vette számításba, mivel ez az említett 18. pont által előírt másik lehetőség. Mindazonáltal, ha a Verbraucherzentrale és a Germanwings *„a tagállam* helyi valutáját" (kiemelés tőlem) meghatározó válasz adását javasolta a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre, a Bíróságnak véleményem szerint nem kell határoznia erről a pontról, tekintettel a jelen ügy ténybeli körülményeire.

16 A kérdést előterjesztő bíróság szerint, ha a „euróban vagy *egy* helyi valutában kifejezett árak" (kiemelés tőlem) megfogalmazást használták volna, abból világosabban következne, hogy a jogalkotó ilyen választási lehetőséget kívánt biztosítani. Ez az érv nem győzött meg.

17 Különösen a következő nyelvi változatokban: a spanyol nyelvben („moneda local"), a dán nyelvben („lokal valutale"), az angol nyelvben („local currency"), az olasz nyelvben („valuta locale"), a holland nyelvben („lokale valuta") és a portugál nyelvben („moeda local").

18 Különösen a következő nyelvi változatokban: a német nyelvben („Landeswährung"), a francia nyelvben („monnaie nationale") és a svéd nyelvben („nationell valuta").

19 Lásd szintén: jelen indítvány 27. pont.

20 Lásd különösen: 2018. március 22-i Anisimoviene és társai ítélet (C-688/15 és C-109/16, EU:C:2018:209, 78. pont).

25. Megjegyzem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által hivatkozott „árak euróban vagy helyi valutában kifejezve” fordulat egyéb pontosítás nélkül megjelenik ugyanezen 2. cikk 19. pontjában a „légi tarifák” fogalmának meghatározása céljából, amely a „légi viteldíjak” fogalmához hasonló. Véleményem szerint és a Bizottság által a tárgyaláson kifejtett álláspont szerint meg kell jegyezni ezt a terminológiai hasonlóságot, amikor a jelen ügyben az említett 18. pont értelmezésére kerül sor.[21]

26. Egyébiránt megjegyzem, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdésében és a (16) preambulumbekezdésében említett „végső ár” fogalma nem azonos az e rendelet 2. cikkének 18. pontjában meghatározott „légi tarifák [helyesen: légi fuvardíjak]” fogalmával.[22] Kétségkívül részben fedik egymást, mivel az első fogalom magában foglalja a másodikat,[23] oly módon, hogy az említett rendelkezéseket a jelen ügyben egymással összefüggésben kell értelmezni.[24] Mindazonáltal, amint arra a Germanwings és a Bizottság hivatkozott, a „végső ár” elemei – amelyek az említett 23. cikk értelmében hozzáadódnak a „légi viteldíjhoz” – nem tartoznak az említett 2. cikk 18. pontja alá, mivel ez csak az utóbbi fogalmat határozza meg,[25] ami ellene szól azon feltevésnek, hogy a 2. cikkben szereplő „euróban vagy helyi valutában” fordulat – a 23. cikkben előírt tájékoztatás nyújtásához – valamely meghatározott helyi valuta igénybe vételére kötelezne.

27. A Germanwingshez és a Bizottsághoz hasonlóan kiemelem, hogy *az uniós jogalkotó* az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdésében *tartózkodott* határozott utasítás adásától és különösen pontos azonosítási szempontok rögzítésétől azon pénznemre vonatkozóan, amelyet a légi fuvarozóknak az ügyfelek viteldíjaikról történő tájékoztatása érdekében alkalmazni kell. Így járt el, noha nyilvánvalóan tudatában volt annak, hogy különböző helyi valuták használatát tervezték az euróval váltakozva, amint azt e rendelet 2. cikkének 18. pontja mutatja, és noha ügyelt arra, hogy részletes szabályokat fogadjon el a légi fuvarozók azon kötelezettségét illetően, hogy mindig teljeskörűen és véglegesen tüntessék fel az általuk forgalmazott járatok árát.[26]

28. Úgy vélem, hogy az alkalmazandó pénznem feltüntetésének e szándékos hiányát úgy lehet érteni, hogy az a jogalkotó azon szándékát tükrözi, hogy e tekintetben ne írjon elő különös korlátozásokat a fuvarozók számára.[27] Álláspontomat a következő megfontolások megerősítik.

2. Értelmezés az érintett rendelkezések keletkezése alapján

29. A fentiekben javasolt szó szerinti értelmezést véleményem szerint erősíti az 1008/2008 rendelet érintett rendelkezései – *jogalkotási munkák* során történő – fejlődésének elemzése, amely a jelenlegi megfogalmazásukhoz vezetett. Semmi nem utal ugyanis arra, hogy a jogalkotónak szándékában állt a pénznemre vonatkozóan – akár csak elképzelésként – különös követelményeket bevezetni az 1008/2008 rendelet *23. cikkének (1) bekezdésében* kimondott szabályok keretében.

21 E tárgyban lásd szintén: jelen indítvány 66. pont.

22 Pontosítom, hogy a „légi viteldíj(ak)” fogalmát nem csupán az említett rendelet 23. cikk alkalmazza, hanem a (15) preambulumbekezdés, valamint a 16. és 22. cikk is.

23 Az említett 23. cikk (1) bekezdése értelmében „[*a*] megfizetendő *végső ár*[…]*nak magában kell foglalnia* az alkalmazandó *légi* […] *viteldíjat*, *valamint* a közzététel idején elkerülhetetlen és előre látható valamennyi vonatkozó adót, díjat, felárat és illetéket (kiemelés tőlem).

24 E tekintetben utoljára lásd továbbá a jelen indítvány 16. pontját.

25 Ebben az értelemben a végső ár egyes összetevőire alkalmazandó rendszer tárgyában lásd: 2017. július 6-i Air Berlin ítélet (C-290/16, EU:C:2017:523, 23. és azt követő pontok).

26 Az említett szabályok tartalmát és az 1008/2008 rendelet 23. cikke (1) bekezdésének céljait illetően lásd a jelen indítvány 44. és azt követő pontjait.

27 Lásd analógia útján a jogalkotó hallgatását illetően: 2018. április 12-i Fédération des entreprises de la beauté ítélet (C-13/17, EU:C:2018:246, 34. és 35. pont, valamint 45. és azt követő pontok).

30. Megjegyzem, hogy e rendelkezés a légi viteldíjakról szóló 2409/92/EGK rendelet 4. cikkének [28] átdolgozása, amely már előírt a légi viteldíjakra vonatkozóan tájékoztatási kötelezettséget [29], azonban az a jelenleginél kevésbé volt pontos és szigorú.

31. Az 1008/2008 rendelet alkotói a 23. cikkben egyértelműen erősíteni akarták a légi fuvarozókra háruló tájékoztatási kötelezettséget annak érdekében, hogy előmozdítsák egyrészt az árak átláthatóságát az utasok számára, valamennyi vonatkozó adó, díj vagy egyéb felár közzétételének előírásával, és másrészt egy igazságosabb díjszabást az átláthatóság hiánya által előidézett versenytorzulás elleni küzdelem révén. [30] Ellenben egyáltalán nem jelenik meg az, hogy felmerült volna valamely meghatározott pénznem használatának előírása.

32. Az 1008/2008 rendelet előkészítő munkáiban megjelenő pénznemre vonatkozó egyedüli említések a *2. cikk* általános definícióihoz adott magyarázatokban szerepelnek. Megjegyzem, hogy az e rendelet 2. cikkének 18. és 19 pontjában alkalmazott „árak euróban vagy helyi valutában kifejezve” fordulat lényegében már a 2409/92 rendelet 2. cikke a) és d) pontjának megfelelő rendelkezéseiben jelen volt, amely az „árak ECU-ben vagy helyi valutában kifejezve” fordulatra hivatkozott. Az „ECU” kifejezésnek az 1008/2008 rendeletben az „euró” kifejezéssel történő felváltása véleményem szerint egyszerűen az eurónak mint bizonyos tagállamokban közös pénznemnek a bevezetéséhez kapcsolódik. [31]

33. A 2409/92 rendeletben [32] négy alkalommal megjelenő „helyi valutában” kifejezést illetően ez utóbbi előkészítő munkálatai semmilyen útmutatást nem adnak, amely alátámaszthatja azt a feltevést, amely szerint a jogalkotó elő kívánta írni a légi fuvarozók számára, hogy a viteldíjaik közlése során valamely meghatározott helyi valutát használjanak. Ellenkezőleg, egyértelműen következik a rendeletből, hogy ennek kezdeményezői a társaságok számára lehetővé akarták tenni, hogy „a fogyasztóknak észszerű áron nyújtsanak kellő légi járat közötti választási lehetőséget. [33]

34. Megjegyzem, hogy a „helyi valutában” megfogalmazást – egyéb pontosítás nélkül – használták a légi járatok viteldíjaira vonatkozó korábbi jogi aktusok 2. cikkének a) pontjában is, amelyre a 2409/92 rendelet preambuluma utal. [34] Ez utóbbiban a – kezdetben egyedül a Bizottság által tervezett [35] – megfogalmazás vagylagosan kiegészült az „ECU-ben” fordulattal az Európai Parlamenttől származó

28 A légi szolgáltatások vitel- és tarifadíjairól [helyesen: fuvardíjairól] szóló, 1992. július 23-i 2409/92/EGK tanácsi rendelet (HL 1992. L 240.,15. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 1. kötet, 427. o.), amelyet az 1008/2008 rendelet hatályon kívül helyezett (lásd ezen utóbbi 27. cikkét).

29 A következők szerint: „A Közösségen belül üzemelő légi fuvarozóknak kérésre tájékoztatniuk kell a közvéleményt az összes légi viteldíjukról és a szabványos légiáru-tarifákról”.

30 Lásd: a Közösségben a légiközlekedési szolgáltatások működtetésére vonatkozó közös szabályokról szóló, 2006. július 18-i európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslat (átdolgozás), (COM(2006) 396 végleges, indokolás, 2., 4. és 10. o., valamint a (15) preambulumbekezdés és a 24. cikk (1) bekezdése). Lásd továbbá: az Európai Parlamentnek az e javaslatra vonatkozó 2007. május 11-i jelentése (A6-178/2007, 25–29. o. és 33. o.); a Gazdasági és Szociális Bizottságnak az e javaslatra vonatkozó 2007. május 31-i véleménye (HL 2007. C 175., 85. o., 8. o.), valamint a jelen indítvány 13. lábjegyzetében említett bizottsági közlemény (3. és 4. o.).

31 E tárgyban lásd: az euró bevezetésével kapcsolatos egyes rendelkezésekről szóló, 1997. június 17-i 1103/97/EK tanácsi rendelet (HL 1997. L 162., 1. o.) (2) és (6) preambulumbekezdés, valamint 2. cikk, és az euró bevezetéséről szóló, 1998. május 3-i 974/98/EK tanácsi rendelet (HL 1998. L 139., 1. o.) (2) preambulumbekezdés és 2. cikk.

32 Lásd: az említett 2. cikk a)–d) pontja, amely meghatározza a „légi viteldíjak”, „ülőhelytarifák”, „charterdíjak”, „légiáru-tarifák” fogalmát.

33 Lásd: a légi szolgáltatások vitel- és tarifadíjairól [helyesen: fuvardíjairól] szóló 1991. szeptember 18-i EGK tanácsi rendeletre irányuló bizottsági javaslat (COM(91) 275 végleges, 3. pont). Az említett viteldíjak szabad árképzéséről lásd: e dokumentum 14–16. o.

34 Lásd: a tagállamok közötti menetrendszerű légijáratok díjtételeiről szóló, 1987. december 14-i 87/601/EGK tanácsi irányelv (HL 1987. L 374., 12. o.) és a menetrendszerű légijáratok viteldíjairól szóló, 1990. július 24-i 2342/90/EGK tanácsi rendelet (HL 1990. L 217., 1. o.). Megjegyzem, hogy a 87/601 irányelvben nem került átvételre – helymeghatározási szempont nélkül – a „helyi törvényes fizetőeszköz” megfogalmazás, amelyet a Bizottság eredetileg előírt (lásd: a tagállamok közötti rendszeres légiközlekedés díjairól szóló tanácsi irányelvre vonatkozó, 1981. október 27-én előterjesztett javaslat, HL 1982. C 78., 6. o.).

35 Lásd: az említett javaslat 2. cikke (COM(91) 275 végleges, 57. o.).

kissé eltérő módosítási kérelmet követően,[36] amelyet a Gazdasági és Szociális Bizottság felváltott.[37] A Bizottság a tárgyaláson jelezte, hogy nem rendelkezik adatokkal a 2409/92 rendelet 2. cikkének a) pontjában[38] szereplő, és az 1008/2008 rendelet 2. cikkének 18. pontjában megismételt „árak helyi valutában […] kifejezve" fordulatot eredményező, utólag végrehajtott változtatások pontos okaira vonatkozóan.

35. Mindenesetre úgy látom, hogy a fentiekben hivatkozott előkészítő munkák összességéből következik, hogy fel sem merült olyan szabály elfogadása, és még kevésbé olyan viszonylagos azonosítási szempontoké, amelyek az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése alapján valamely meghatározott helyi valuta használatát írnák elő. Az általam javasolt megközelítésnek nem mondanak ellent az alábbiakban kifejtett szövegösszefüggést érintő elemzések, sőt, megerősítik azt.

3. Értelmezés az érintett rendelkezések háttere alapján

36. *Először is* megállapítom, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése, amelyen az alapügy felperesének keresete alapul, e rendelet „Árképzési előírások"-ra vonatkozó *IV. fejezetében* szerepel, míg az „árak […] helyi valutában kifejezve" fordulatot említő 2. cikkének 18. pontja az „Általános rendelkezések"-re vonatkozó I. fejezetben.

37. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban megállapított, e két rendelkezés közötti tárgyi kapcsolat tehát nem magától értetődő, még akkor sem, ha a 2. cikk fogalommeghatározásai érvényesek a 23. cikkre is, amint egyébként az említett rendelet valamennyi egyéb rendelkezésére, ami azt igazolja, hogy e cikkek közül az utóbbit az előző fényében kell értelmezni.[39] Ráadásul emlékeztetek arra, hogy a 2. cikk 18. pontjában meghatározott „légi viteldíjak" fogalma nem fedi teljesen a 23. cikkének (1) bekezdésében szereplő fogalmakat.[40]

38. Ebben az összefüggésben úgy vélem, hogy az 1008/2008 rendelet e rendelkezései közötti szándékos hivatkozás hiányában nem lehet úgy tekinteni, hogy a jogalkotó a 2. cikkének 18. pontjában alkalmazott megfogalmazással korlátozni kívánta a fuvarozók azon helyi valutát érintő választását, amelyben a 23. cikke (1) bekezdésének alkalmazásával tájékoztatást kell adniuk a viteldíjaikról.

39. *Másodszor* megjegyzem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság az 1008/2008 rendelet 22. cikkében előírt „szabad árképzést" említi[41] azon feltevés alátámasztása érdekében, amely szerint annak 23. cikke (1) bekezdése nem írja elő valamely meghatározott helyi valuta használatát. A Verbraucherzentrale arra hivatkozik, hogy e szabadságot nem korlátozza egyedül az a tény, hogy a viteldíjakat valamely meghatározott pénznemben kell feltüntetni, míg a Germanwings fenntartja, hogy az így előírt szabály magában foglalja azon pénznem szabad megválasztását, amelyben a légi viteldíjakat feltüntetik.

36 Lásd: a Parlament Közlekedési és idegenforgalmi bizottságának 1992. március 27-i jelentése (A3-142/92, 16. o., 5. sz. módosítás, a következőképpen fogalmaz: az „ECU-ben/*megfelelő helyi valutában* fizetendő ár" és 28. o., ahol feltüntetésre kerül, hogy „[a] viteldíj helyi valutában történő […] megszövegezésének lehetősége helyesnek tűnik, figyelemmel a jelenlegi gyakorlatra, azonban úgy biztosítani kell az ellenőrzést, hogy elkerülhető legyen, hogy például a belső és külső viteldíjak közötti különbségek elfedésére használják ezt a választási lehetőséget"), valamint a Parlamentnek a szóban forgó bizottsági javaslatra vonatkozó 1992. április 8-i véleménye (HL 1992. C 125., 147. o., 23. sz. módosítás).

37 E bizottság az 1992. április 29-i véleményében lényegesnek tartja, hogy „(a »légi viteldíj« fogalommeghatározásában utaljanak a *helyi valutákra, valamint az ECU-re*, amíg az közös valutaként bevezetésre nem kerül") (HL 1992. C 169., 20. o., 5.2.1.1.1. pont, kiemelés tőlem).

38 Tudva azt, hogy a Bizottság által 1992. június 19-én előterjesztett módosított javaslat (COM(92) 274 végleges, HL 1992. C 206., 54. o., 5. sz. módosítás) átvette a Parlament által javasolt szöveget („ECU-ben/megfelelő helyi valutában fizetendő ár"), amelyet ugyanakkor nem tartott meg a 2409/92 rendelet végleges változata („árak ECU-ben vagy helyi valutában kifejezve").

39 Lásd a jelen indítvány 16. pontját.

40 Lásd a jelen indítvány 26. pontját.

41 Az 1008/2008 rendelet 22. cikke értelmében annak 16. cikkében említett közszolgáltatási kötelezettségek körét kivéve „a közösségi légi fuvarozók […] szabadon állapítják meg a légi vitel[…]díjakat a Közösségen belüli járatokon".

40. Bár a fent említett feltevéssel egyetértek, nem osztom a Germanwings álláspontját, amely szerint e rendelet 22. cikke meghatározó szerepet játszik az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés megválaszolásában. A Bíróság ítélkezési gyakorlatából ugyanis kiderül, hogy az említett cikkben biztosított szabadság az árak tagállamok általi ellenőrzése […] fokozatos eltörlésének az eredménye, és a légi piac liberalizálásának célja az volt, hogy a fogyasztók javára változatosabbá tegyék a kínálatot, valamint alacsonyabb díjszabást vezessenek be.[42]

41. Az említett 22. cikk célja az ágazat deregulációja,[43] amely lehetővé teszi a légi fuvarozók számára, hogy szabadon meghatározzák az általuk nyújtott szolgáltatásokhoz kapcsolódó értéket. Véleményem szerint nincs tehát hatása azon pénznem megválasztására, amelyben a légi viteldíjakat közölni kell. Mindazonáltal az e rendelkezés alapjául szolgáló liberalizáció gondolata, amint arra a Bizottság utalt,[44] ténylegesen erősíti azon értelmezést, amely szerint az 1008/2008 rendelet nem ír elő korlátozást erre vonatkozóan.

42. *Harmadszor, az általánosabb összefüggést* illetően – amelybe az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése illeszkedik – megjegyzem – amint arra a Bizottság is célzott –, hogy a kifejezetten a fogyasztók számára kínált termékek árának feltüntetésére vonatkozó 98/6/EK irányelv[45] sem tartalmaz több kötelező szabályt a megfizetendő ár pénznemének feltüntetésére vonatkozóan, még ha e problémakört a jogalkotó nem is palástolta[46]. A 2011/83/EU[47] irányelv – amelynek célja a vállalkozásokkal kötött szerződések keretében a fogyasztók védelme, különösen az árakról történő tájékoztatást illetően – sem ír elő semmit ezzel kapcsolatban.[48]

43. A fentiekben kifejtett megfontolások véleményem szerint tökéletesen összeegyeztethetők a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel érintett rendelkezéseknek a következőkben bemutatott, teleologikus értelmezésével.

4. Az érintett rendelkezések céljaik szempontjából történő értelmezése

44. Amint azt a Bíróság már kiemelte, mind az 1008/2008 rendelet 23. cikkének címéből, mind pedig e cikk (1) bekezdéséből világosan következik, hogy e rendelkezés „többek között a valamely tagállam területén található repülőtérről kiinduló légi járatokra vonatkozó árakkal kapcsolatos tájékoztatás és átláthatóság biztosítására irányul, és ennélfogva hozzájárul az e szolgáltatásokat igénybe vevő ügyfél védelmének biztosításához”[49].

45. Ugyanebből a szemszögből, e rendelet (16) preambulumbekezdése kimondja, hogy „[l]ehetővé kell tenni a fogyasztók számára, hogy a különböző légitársaságok légi járataira vonatkozó árakat hatékonyan összehasonlíthassák”.

42 2017. július 6-i Air Berlin ítélet (C-290/16, EU:C:2017:523, 46. és 47. pont), amelyben a Bíróság megállapította, hogy az 1008/2008 rendelet 22. cikkének (1) bekezdése szerinti célkitűzésből sem lehet arra következtetni, hogy a légi fuvarozási szerződésekre ne vonatkozna a fogyasztók tisztességtelen feltételekkel szembeni védelmére vonatkozó általános szabályok tiszteletben tartása.

43 Lásd továbbá: Bot főtanácsnok Vueling Airlines ügyre vonatkozó indítványa (C-487/12, EU:C:2014:27, 27. és azt követő pontok).

44 A Bizottság az írásbeli észrevételeiben kiemelte, hogy az 1008/2008 rendelet 22. cikke jelentősen erősítette a szabad árképzést a 2409/92 rendelet 5–8. cikkében megjelenő rendelkezésekhez képest.

45 A fogyasztók számára kínált termékek árának feltüntetésével kapcsolatos fogyasztóvédelemről szóló, 1998. február 16-i 98/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 1998. L 80., 27. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 4. kötet, 32. o.).

46 A Bizottság 2006. június 21-én jelentést tett közzé a 98/6 irányelv végrehajtásáról, amelyben utal arra, hogy a nemzeti pénznemben és az euróban történő árfeltüntetésre vonatkozóan néhány ország korlátozásokat vezetett be a 4. cikk (1) bekezdése alapján, amelyek az euró bevezetésével kapcsolatos átmeneti időszakban voltak érvényben (lásd a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek szóló bizottsági közleményt, COM(2006) 325 végleges, 4. pont).

47 A fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2011. L 304., 64. o.).

48 Lásd: „Az utasérdekek európai perspektívája: Közlemény a különböző közlekedési módokban érvényesülő utasjogokról” címet viselő 2011. december 19-i, az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak szóló bizottsági közlemény (COM(2011) 898 végleges, 3.2. pont).

49 Lásd: 2015. január 15-i Air Berlin ítélet (C-573/13, EU:C:2015:11, 33. pont); 2017. július 6-i Air Berlin ítélet (C-290/16, EU:C:2017:523, 30. pont), valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

46. A kérdést előterjesztő bíróság és a Verbraucherzentrale szerint az említett (16) preambulumbekezdés első mondatában említett árak hatékony összehasonlításának célját sértené, ha minden légi fuvarozó szabadon határozhatná meg, hogy Unión belüli járat esetén mely pénznemben tünteti fel a légi viteldíjakat. Nem osztom ezen álláspontot, ahogyan a Germanwings és a Bizottság sem.

47. *Először is* megjegyzem, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikke (1) bekezdésének keletkezését tekintve úgy tűnik számomra, hogy minden bizonnyal az *ügyfelek védelmének* erősítése [50] az e rendelkezés elfogadásának egyik fő célja, azonban annak célja volt a légi fuvarozók közötti egészségesebb *verseny* biztosítása is. [51] E kettős cél kiderül a tárgyban korábban [52] és később [53] keletkezett aktusokból.

48. Véleményem szerint kívánatos lenne, hogy elkerüljük e rendelkezés annyira tág értelmezését, hogy az elsősorban, sőt, kizárólagosan az ügyfelek érdekeinek előnyben részesítéséhez vezessen, [54] az említett rendelet tekintetében a légi fuvarozókra nyíltan háruló kötelezettségek és a számukra burkoltan meghagyott mozgástér kellő figyelembevétele nélkül.

49. *Másodszor* e tekintetben megjegyzem, hogy a fent említett célkitűzések megvalósítása érdekében az uniós jogalkotó keretek közé foglalta a légi fuvarozóknak biztosított szabad árképzést. Kifejezetten előírta e fuvarozóknak, hogy kötelesek közérthető formában *tájékoztatni* a nyilvánosságot *viteldíjaikról*, egyéb díjaikról és az ezekhez kapcsolódó feltételekről, valamint az említett viteldíjnak tartalmaznia kell a vonatkozó adókat, illetékeket és díjakat. [55]

50. Így az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése nagyon részletesen megfogalmaz egy sor követelményt az e körben rendszeresen közlendő adatokra vonatkozóan, [56] az e követelményekhez kapcsolódó esetleges szankciókkal. [57] Hangsúlyozom, hogy a mindenkor fizetendő végösszeg feltüntetésének kötelezettsége kedvez az árak átláthatóságának, és lehetővé teszi az egyes légi fuvarozók által korábban folytatott tisztességtelen gyakorlat megakadályozását, ami abban állt, hogy az ügylet kezdetén nem a teljes árat ajánlották és különböző pótlékokat adtak ahhoz éppen az ügylet vége előtt. [58]

51. E rendelet (16) preambulumbekezdése ugyanezt a logikát követi, és feltünteti, hogy melyek azok a költségelemek, amelyeket a végső árnak szükségszerűen tartalmaznia kell, amint azt e preambulumbekezdés második mondata megerősíti, amely egyértelművé teszi az első mondatának tartalmát, amelyre tévesen hivatkozik elkülönítve a Verbraucherzentrale.

50 Ellentétben a Bizottság eredeti javaslatával (COM(2006) 396 végleges, 10., 13. és 50. o.), az 1008/2008 rendelet (15) és (16) preambulumbekezdése, valamint 23. cikke az „ügyfeleket” – vagyis a repülőjegyeket megvásárló személyeket – említi, figyelemmel annak lehetőségére,, hogy az „utasok” – vagyis az e jegyekkel utazó személyek – nem saját maguk vásárolták azokat.

51 Lásd a jelen indítvány 31. pontját, valamint az e ponthoz tartozó lábjegyzetben idézett dokumentumokat.

52 Így az 1008/2008 rendelet által hatályon kívül helyezett 2409/92 rendelet ötödik preambulumbekezdése utalt arra, hogy helyénvaló „az árak szabadságát kiegészíteni megfelelő biztosítékokkal a fogyasztók és az ipar védelme érdekében”.

53 Lásd különösen a fent említett közleményt (COM(2011) 898 végleges, 3.2. pont).

54 A tág értelmezés igazolt a légi járatok törlése vagy késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanításra és segítségre vonatkozó uniós jogi szabályok keretében, amelyek kifejezetten az utasok magas szintű védelmének biztosítására irányulnak (lásd különösen: 2012. október 4-i Finnair ítélet, C-22/11, EU:C:2012:604, 23. és 34. pont; 2012. október 4-i Rodríguez Cachafeiro és Martínez-Reboredo Varela-Villamo ítélet, C-321/11, EU:C:2012:609, 25. és 33. pont).

55 E tárgyban lásd a jelen indítvány 30. lábjegyzetében említett előkészítő dokumentumok szakaszait.

56 A Bíróság pontosította az e rendelkezésekben kimondott szabályok hatályát, különösen az ügyfelekkel közlendő adatok tartalmára és e közlés módozataira vonatkozóan (lásd: 2012. július 19-iebookers.com Deutschland ítélet, C-112/11, EU:C:2012:487, 11–20. pont; 2014. szeptember 18-i Vueling Airlines ítélet, C-487/12, EU:C:2014:2232, 32–39. pont; 2015. január 15-i Air Berlin ítélet, C-573/13, EU:C:2015:11, 20–45. pont; 2017. július 6-i Air Berlin ítélet, C-290/16, EU:C:2017:523, 18–36. pont).

57 E rendelet 24. cikke értelmében „[a] tagállamok gondoskodnak az [árképzési előírásokra vonatkozó fejezetben foglalt] szabályoknak való megfelelésről, és jogkövetkezményeket állapítanak meg azok megsértése esetére, [amelyeknek] hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük”.

58 Lásd szintén: Grard, L., „Des règles nouvelles pour le marché unique du transport aérien”, *Revue de droit des transports*, 2008, 12. szám, 260. megjegyzés, 3.B szakasz.

52. Ellentétben azzal, amit az alapügy e részes fele látszólag állít, e rendelkezések célja nem az, hogy lehetővé tegye az ügyfélnek, hogy az általa legjobban ismert pénznemben értékelje a légi viteldíj magasabb vagy kevésbé magas jellegét, hanem az, hogy átláthatóságot biztosítson, amely abban áll, hogy a végső ár feltünteti az ár valamennyi elemét, valamint az, hogy ebből következően az ügyfél számára az összehasonlítás valódi lehetőségét biztosítsa. Hozzáteszem, hogy osztom a Bizottság által a tárgyaláson kifejtett véleményt, amely szerint semmi nem utal arra, hogy a fogyasztóknak az 1008/2008 rendelet által célzott védelme magában foglalja ez utóbbiak védelmét az átváltási műveletekhez kapcsolódó veszteségek kockázatával szemben.

53. Ráadásul, ha valamely konkrét pénznem használata meghatározó elemnek tűnt volna a tájékoztatásra és az árak átláthatóságára vonatkozó célok elérése érdekében, az 1008/2008 rendelet alkotói nem mulasztották volna el e szabály megfogalmazását és a releváns pénznem azonosítását lehetővé tévő szempontok meghatározását. Mivel a jogalkotó semmi ilyet nem tett, úgy vélem, hogy a Bíróságnak nem feladata ennek pótlása, azért sem, mert egy ilyen szabály véleményem szerint nem szükséges az ügyfelek védelmének biztosításához.

54. Hangsúlyozom ugyanis *harmadszor*, hogy a megfelelő szempontok esetleges meghatározásához kapcsolódó nehézségeken kívül[59] álláspontom szerint nem biztos, hogy valamely meghatározott helyi valuta alkalmazásának előírása *jobban lehetővé teszi az ügyfél számára* a különböző légi fuvarozók légi járataira vonatkozó árak *hatékony elemzését*, összhangban az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése által követett, az árak hatékony összehasonlíthatóságának és átláthatóságának céljával, a rendelet (16) preambulumbekezdése fényében értelmezve.[60]

55. Igaz, hogy – még ha nem is írták elő az 1008/2008 rendeletben – a légi fuvarozók által a légi viteldíjaik kifejezése érdekében alkalmazható helyi valuták számának a korlátozása, amint azt a Verbraucherzentrale javasolja, első látásra megkönnyíthetné az azonos szolgáltatásokra vonatkozó ajánlatok összehasonlítását.

56. Azonban, még ha feltételezzük is, hogy a Bíróság elismeri bizonyos helyi valuták használatának a kötelezettségét, a különböző pénznemek használata által okozott zavar mégsem szűnne meg. Ugyanis – amint arra a Bizottság hivatkozott –, ha az említett rendelet 2. cikke 18. pontjának megfogalmazását e tekintetben irányadónak kellene tekinteni, az ott megjelenő „árak euróban vagy helyi valutában kifejezve” fordulat vagylagos megfogalmazását úgy lehetne érteni, hogy valamely légi fuvarozót feljogosít az árainak euróban történő meghatározására,[61] míg a versenytársai ezzel ellentétben a meghatározott helyi valutát választhatnák.

57. A különböző pénznemek használatának lehetőségéhez kapcsolódó problémákat valójában több, az összehasonlítást könnyítő tényező csökkentheti.[62] Egyébiránt véleményem szerint nem feltétlenül szükséges annak megkövetelése, hogy a járatok árát valamely meghatározott pénznemben tüntessék fel, amennyiben valamely szabályozás bizonyos mértékig természetes módon tud működni ezen a piacon azáltal, hogy valamely lehetséges ügyfelet spontán módon eltántorít azon légi fuvarozóktól, amelyek számára helytelennek vagy alkalmatlannak tűnő pénznemben tüntetik fel az áraikat.

59 Ezzel kapcsolatban lásd a jelen indítvány 59. és azt követő pontjait.

60 Ellentétben különösen a légi fuvarozók számára előírt azon kötelezettséggel, hogy a légi járatok árának minden egyes feltüntetésénél fel kell tüntetni a végső árat és minden légi járat esetén, amelynek a viteldíját feltüntették, valamint a végső árat alkotó egyes költségelemek összegét (lásd: 2015. január 15-i Air Berlin ítélet, C-573/13, EU:C:2015:11, 34. és 41. pont; 2017. július 6-i Air Berlin ítélet, C-290/16, EU:C:2017:523, 24. és 36. pont).

61 A Bizottság véleményem szerint jogosan véli úgy, hogy a légi viteldíjaknak kifejezhetőnek kell lenniük euróban, függetlenül attól, hogy mely repülőterek között kínálják az összeköttetést.

62 Egyrészt, amint az a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés végén szerepel, gyakori, hogy a légi fuvarozók valamely járat indulási helye szerinti pénznemben fejezik ki a viteldíjaikat, ami miatt az információk közzététele egy és ugyanazon pénznemben történik. Másrészt előfordul az is, hogy a fuvarozók ügyelnek arra, hogy viteldíjaikat mind euróban, mind helyi valutában feltüntessék, ami növeli az összehasonlítási lehetőségeket. Végül nem ritka, hogy az ügyfél vagy a részére járatot értékesítő utazási ügynökség átváltási programot vesz igénybe, ami a pénznemek közötti különbséget megszünteti.

58. E megfontolások összességére tekintettel az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre azt a választ javaslom, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdését a 2. cikkének 18. pontjával összefüggésben úgy kell értelmezni, hogy a légi fuvarozók a légi viteldíjaik közzététele során nem kötelesek e viteldíjakat valamely meghatározott helyi valutában kifejezni abban az esetben, ha azokat nem euróban fejezik ki.

B. A légi viteldíjak közzététele során esetlegesen előírt helyi valuta meghatározásának szempontjairól (második kérdés)

59. A második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre csak abban az esetben kell választ adni, ha a Bíróság az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre olyan értelemben válaszol, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdéséből olyan kötelezettség származik a légi fuvarozókra, hogy valamely meghatározott helyi valutában kell közzétenni a légi viteldíjaikat. Figyelembe véve azon tényt, hogy az első kérdésre ellenkező választ javasolok, úgy vélem, hogy e második kérdésre nem kell választ adni. Az alábbi rövid észrevételek tehát csak másodlagosan kerülnek bemutatásra.

60. E kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra kéri a Bíróságot, hogy mondja ki, mely helyi valutában lehet feltüntetni a légi viteldíjakat a fent említett rendelkezésekkel összhangban az alapügyhöz hasonló helyzetben, nevezetesen amikor a valamely tagállamban (a jelen esetben Németországban) székhellyel rendelkező légi fuvarozó a legfelső szintű domain nevet viselő – amely őt e tagállamhoz köti - internetes oldala révén (a jelen ügyben: „www.germanwings.de”[63]) jegyet értékesít egy ugyanebben az országban tartózkodó fogyasztónak olyan légi járaton, amelynek az indulási helye egy másik tagállamban (jelen esetben az Egyesült Királyságban) található. Továbbá arra keres választ, hogy van-e jelentősége annak, hogy a kérdéses árakat valamennyi légi fuvarozó vagy azok túlnyomó többsége az indulási helyen érvényes helyi valutában adja meg.

61. A Verbraucherzentrale arra hivatkozik, hogy annak a tagállamnak a helyi valutáját kellene alapul venni, amelynek joga az 593/2008 rendelet 5. cikkében szereplő kollíziós szabályok alapján alkalmazandó a légi fuvarozó és a hirdetéssel célzott fogyasztó közötti szerződés teljesítésére.[64] Ebből következik, hogy az alapügy körülményei között a szóban forgó járat viteldíját német pénznemben kellett volna feltüntetni, tehát euróban, és nem a brit pénznemben, vagyis fontban.

62. A Germanwings ellenben fenntartja, hogy a légi viteldíjakat euróban vagy az indulás szerinti tagállam helyi valutájában kell feltüntetni, és hogy a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésben említett kapcsolódási szempontoknak nincs hatása a nemzeti valuta meghatározására az 1008/2008 rendelet értelmében. Úgy tűnik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság hajlik ezen értelmezés felé.

63 A kérdést előterjesztő bíróság tájékoztatása szerint, amely főszabály szerint önmagában hiteles, pontosítva azonban, hogy a Germanwings a tárgyaláson azt állította, hogy a kiterjesztés valójában „.com/de” lenne, mivel a legfelső szint a „.com” – ami nem egy legfelső szintű, országspecifikus tartomány – és a „de” előtti ferde vonal csak az internetes oldal nyelvére utal.

64 A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2008. L 177., 6. o.), amelynek 5. cikke a következőképpen rendelkezik:
„(2) Ha a felek nem a második albekezdés szerint választották meg a személyszállítási szerződésre irányadó jogot, azon ország joga az irányadó, ahol az utas szokásos tartózkodási helye található, feltéve, hogy vagy a kiindulási hely vagy a rendeltetési hely szintén ugyanabban az országban van. Ha ezek a követelmények nem teljesülnek, azon ország jogát kell alkalmazni, ahol a fuvarozó szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik.
A felek csak azon ország jogát választhatják a személyszállítási szerződés irányadó jogaként – a 3. cikkel összhangban –, ahol:
a) az utas szokásos tartózkodási helye található; vagy
b) a fuvarozó szokásos tartózkodási helye található; vagy
c) a fuvarozó központi ügyvezetésének helye található; vagy
d) a kiindulási hely található; vagy
e) a rendeltetési hely található.
(3) Ha az eset valamennyi körülménye alapján egyértelmű, hogy a szerződés jogválasztás hiányában nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódik egy, az (1) és (2) bekezdésben említettektől eltérő országhoz, akkor e másik ország jogát kell alkalmazni.”

63. A Bizottság a maga részéről az 1008/2008 rendelet 23. cikke (1) bekezdésének olyan értelmezését javasolja, hogy *azzal nem ellentétes*, hogy a légi fuvarozók a légi viteldíjakat, a végső árakat és az e rendelkezésben említett egyéb költségelemeket az indulási hely pénznemében határozzák meg. Osztom ezen álláspontot – másodlagosan –, megjegyezve, hogy véleményem szerint a 23. cikk (1) bekezdése nem tartalmaz semmilyen előírást e tárgyban. [65]

64. *Először is* úgy vélem, hogy *az érintett járat indulási helyének* szempontja releváns lehet a helyi valuta meghatározásában, amelyben a légi viteldíjakat fel kell tüntetni. Amint ugyanis a kérdést előterjesztő bíróság kiemeli, a járat indulási helye szükségszerűen azonos valamennyi összehasonlított légi járat esetében, az egyes fuvarozók által az ajánlataik megfogalmazásához használt helyi valuta azonos lenne e szolgáltatások mindegyikénél, amely megkönnyítené – az 1008/2008 rendeletben [66] említett – árak hatékony összehasonlítását. A Bizottság szintén jogosan hivatkozik arra, hogy itt egy, az ügylethez objektív módon kapcsolódó szempontról van szó, mivel ezen a helyen kezdődik a megállapodás szerinti szolgáltatás teljesítése. [67] Továbbá észszerűnek tűnik azon elgondolás, hogy az ügyfélről – akinek el kell jutnia az általa megvásárolni tervezett járat indulási helyére – feltételezhető, hogy ismeri és tudja használni az ezen országban forgalomban lévő pénznemet, ugyanúgy mint az e szolgáltatást nyújtó fuvarozó.

65. Megjegyzem, hogy számomra nem meghatározó annak ismerete, hogy valamennyi légi fuvarozó vagy nagy többségük feltünteti-e viteldíjaikat az indulási hely szerinti valutában, ahogyan erre az előterjesztett kérdés végén hivatkoznak. [68] Mindazonáltal egy ilyen esetleges gyakorlat – feltételezve, hogy kialakult –, erősítené azt a gondolatot, amely szerint a légi fuvarozók könnyen be tudják tartani az említett feltételt.

66. Ráadásul a járat indulási helyének feltételként történő elfogadása összeegyeztethető lenne azzal a ténnyel, hogy az említett rendelet 2. cikkének 18. pontjában a légi viteldíjakra vonatkozóan használt „helyi valuta” kifejezésnek olyan értelmet kellene adni, amely érvényes ugyanezen cikk 19. pontjában azonos módon használt „légi fuvardíjak” kifejezésre, [69] ami nem teszi lehetővé a Verbraucherzentrale által javasolt szempont elfogadását. [70]

67. *Másodszor* a kérdést előterjesztő bíróság és a Germanwings álláspontjához hasonlóan úgy vélem, hogy a szóban forgó járatot kínáló légi fuvarozó *székhely szerinti helyének* szempontját nem lehet elfogadni, mivel az azonos szolgáltatásra vonatkozó viteldíj feltüntetése érdekében alkalmazható pénznemek az e szolgáltatást nyújtó fuvarozók székhelye szerinti országok száma arányában változna [71], ami nem segítené az ügyfeleket az árak összehasonlításában.

65 Figyelemmel az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre adott válasz keretében kifejtett megfontolásokra (lásd a jelen indítvány 15. és azt követő pontjait).

66 Ez utolsó tekintetben lásd a jelen indítvány 44. és azt követő pontjait.

67 Lásd analógia útján: a bírósági joghatóság tárgyában hozott 2018. március 7-i flightright és társai ítélet (C-274/16, C-447/16 és C-448/16, EU:C:2018:160, 68. pont), amelynek értelmében „a repülőgépnek mind az indulási helyét, mind az érkezési helyét a légi szállítási szerződés tárgyát képező szolgáltatások elsődleges nyújtási helyének kell tekinteni”. Megjegyzem, hogy a jelen ügyben nem kérdezték a Bíróságot az érkezési hellyel kapcsolatban.

68 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat szerint a Germanwings az alapeljárásban arra hivatkozott, hogy az indulási hely szerinti pénznem alkalmazása megfelelne a légi fuvarozók gyakorlatának. A Germanwings az írásbeli és szóbeli észrevételeiben megismételte ezt az érvet, elismerve az általa javasolt válaszban, hogy az 1008/2008 rendelet rendelkezéseinek értelmezése nem függhet attól, hogy ilyen-e a szokásos gyakorlat.

69 Lásd a jelen indítvány 25. pontját.

70 Amely a fuvarozott személyek védelmén alapuló megfontolásokra támaszkodik, amely véleményem szerint irreleváns a légi fuvardíjak szempontjából.

71 A kérdést előterjesztő bíróság által említett példa szerint valamely Egyesült Királyságból induló járat esetén az ebben az országban székhellyel rendelkező fuvarozó angol fontban tüntethetné fel a viteldíjat, egy németországi székhelyű fuvarozó euróban, egy magyarországi székhelyű fuvarozó forintban és egy lengyelországi székhelyű fuvarozó zlotyiban.

68. *Harmadszor* az érintett szolgáltatást kínáló légi fuvarozó által használt *internetes cím legfelső szintű tartománya domain nevének* feltételként történő elfogadása sem lenne célszerű. A kérdést előterjesztő bírósághoz hasonlóan úgy vélem, hogy egy légi fuvarozó e feltételt könnyen megkerülhetné azáltal, hogy önkényesen azon országnak megfelelő legfelső szintű tartománynevet választ, amelynek pénznemében a viteldíjait kívánja feltüntetni. Ráadásul a Germanwings jogosan hivatkozik arra, hogy a domain nevek nem mindig nemzetiek, tehát nem feltétlenül utalnak egy meghatározott országra, mint például abban az esetben, ha a cím a „.com” kiterjesztéssel fejeződik be, a szóban forgó kapcsolódási feltétel hiányzik.

69. *Negyedszer* nem támogatom sem az ügyfél lakóhelyének, sem az ügyfél szokásos tartózkodási helyének feltételét, mivel ezek nem feltétlenül esnek egybe, ugyanis előfordulhat, hogy valaki olyan országban keres légi járatot, amelyben nem tartózkodik rendszeresen. Még ha feltételezzük is, hogy az ügyfél ismeri az e helyeken hatályos pénznemeket, e feltételek véleményem szerint nem megfelelők, mivel amikor a légi fuvarozó megfogalmazza eladási ajánlatát, nem tudja meghatározni, hogy hol van az az ország, ahol a nagyközönség ténylegesen érdeklődést fog mutatni. Amint arra a kérdést előterjesztő bíróság hivatkozik, az ilyen megközelítés arra kötelezné a légi fuvarozókat, hogy meghatározzák valamennyi lehetséges ügyfél helyét, és hogy minden egyes alkalommal a különböző viteldíjakat a tervezett monetáris övezetek szerint tüntessék fel, ami számomra túlzott korlátozásnak tűnik a szóban forgó rendelkezés kettős célját tekintve.

70. *Ötödször* a *Verbraucherzentrale által hivatkozott feltételezés*[72] nem győz meg, a következő okokból. Egyrészt megállapítható, hogy az 1008/2008 rendelet nem hoz létre semmilyen kapcsolatot az 593/2008 rendelet rendelkezéseivel, pedig ez utóbbit néhány hónappal korábban fogadták el. Másrészt a Verbraucherzentrale szerint az 593/2008 rendelet 5. cikkének (2) bekezdése alapján a felek jogválasztásának hiányában az utas szokásos tartózkodási helye szerinti ország joga alkalmazandó, tehát ezen ország pénznemét kellene használni a viteldíjak közzététele során, amíg a járat indulási vagy érkezési helye is ott található. Márpedig az ilyen megközelítés szükségessé tenné, hogy a jövőbeli utas helyét egy számítógépes program segítségével meghatározzák, vagy hogy rendszeresen jelölje meg a szokásos tartózkodási helyét a kínált viteldíjakról történő tudomásszerzés érdekében, ami gyakorlati és talán jogi problémákat is okozhat, nevezetesen a személyes adatok védelmével kapcsolatban, amint azt a Germanwings állította. Végül a Verbraucherzentrale által javasolt érvelés figyelmen kívül hagyja, hogy ugyanezen 5. cikk (3) bekezdése tartalmaz egy kiegészítő kapcsoló szabályt, amely valójában valamely más ország kijelölését is eredményezheti[73] és nem csupán azt, ahol az utas tartózkodik.

71. Következésképpen, abban az esetben, ha a Bíróság úgy ítélné meg, hogy az 1008/2008 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése előírja a légi fuvarozók számára, hogy légi viteldíjaikat valamely meghatározott helyi valutában fejezzék ki, véleményem szerint a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy e rendelkezéssel – az említett rendelet 2. cikkének 18. pontjával összefüggésben értelmezve – nem ellentétes, hogy a szóban forgó viteldíjak az érintett járat szerinti indulási hely országában forgalomban lévő pénznemben kerüljenek megfogalmazásra.

72 A jelen indítvány 61. pontjában hivatkozott feltevés.

73 Lásd az említett 5. cikk idézését a jelen indítvány 64. lábjegyzetében.

V. Végkövetkeztetés

72. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javasolom a Bíróságnak, hogy Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre a következő választ adja:

A Közösségben a légi járatok működtetésére vonatkozó közös szabályokról szóló, 2008. szeptember 24-i 1008/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet 23. cikkének (1) bekezdését a 2. cikkének 18. pontjával összefüggésben úgy kell értelmezni, hogy a légi fuvarozók a légi viteldíjaik közzététele során nem kötelesek e viteldíjakat valamely meghatározott helyi valutában kifejezni abban az esetben, ha azokat nem euróban fejezik ki.